

ΠΗΛΙΝΗ ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΗ ΡΟΙΑ

Ἡ εἰκονιζομένη (εἰκ. 1) πηλίνη ροιά, καταχωρισθεῖσα ἐν τῷ εὐρετηρίῳ τοῦ Μουσείου Ναυπλίου ὑπ' ἀριθ. 5366, ἀπέκειτο ἐν αὐτῷ μὲ τὴν ἔνδειξιν Πιάδα¹ ἀναγεγραμμένην ἐπ' αὐτῆς. Εἴδησις περὶ τῆς εὐρέσεως ἐδημοσιεύθη ἐν ΑΑ 49, 1934, 155, κατὰ πληροφορίας δὲ τὰς ὁποίας ὁ ἴδιος συνέλεξα προέρχεται αὕτη ἐκ τῆς δυτικῶς τῆς κόμης παρὰ τὸν Ἅγιον Λεωνίδα νήσου Βασά, ὅπου ἐπεσήμανε τὴν ὑπαρξίν οἰκισμοῦ μὲ μυκηναϊκὰ καὶ γεωμετρικὰ ὄστρακα ὁ Κ. GEBAUER².

Εἰκ. 1α. Ροιά ἐκ Πιάδας εἰς τὸ Μουσεῖον Ναυπλίου.

Εἰκ. 1β. Σχεδίασμα τῆς αὐτῆς ροιάς πρὸ τῆς συμπληρώσεως.

Τὸ ὁμοίωμα, ἐξ ἐρυθροποῦ πηλοῦ μὲ ὠχροκιτρίνην ἐπιφάνειαν, ἔχει ὕψος 0.112 μ. καὶ διάμετρον 0.08 μ. Συμβατικῶς γίνεται λόγος περὶ διαμέτρου, καίτοι τὸ κύριον μέρος τοῦ σώματος — μὴ περιλαμβανομένου δηλαδὴ τοῦ στελέχους καὶ τῆς ἀποκεκρομένης στεφάνης — δὲν εἶναι σφαιρικὸν ἢ ἔστω καὶ κυλινδρικὸν (μὴ ὑπολογιζομένων τῶν ἄνω καὶ κάτω κωνοσφαιρικῶν τμημάτων) ἀλλὰ συνίσταται ἐκ τεσσάρων, ἐπιπέδων σχεδόν, κυκλικῶν περιπτου ἐπιφανειῶν, συνδεομένων μεταξύ των δι' ἀπεστρογγυ-

¹ Ἡ ἐπίσημος ἀποκαλουμένη Νέα Ἐπίδαυρος ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῇ συνελθούσης πρώτης Ἐθνοσυνελεύσεως.

² ΑΑ 53, 1938, 559. Εἰς τὰ ἀρχαῖα τῆς περιοχῆς θά

πρέπει νὰ σημειωθοῦν καὶ οἱ ὀλίγον ἔξωθι τῆς πρὸς Α. ἔξόδου τοῦ χωρίου θαλαμοειδεῖς μυκηναϊκοὶ τάφον Βλ. καὶ Νέον Ἀθήναιον 1, 1955, 254.

λωμένων γωνιῶν· πρὸς τὰ ἄνω καὶ τὰ κάτω, ἐκεῖ ἔνθα τὰ ἐπίπεδα, ὡς ἐκ τοῦ κυκλοτεροῦς των σχήματος, ἀπομακρύνονται ἀλλήλων, ἢ ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἄλλο μετάβασις συντελεῖται διὰ τριγωνικῶν ἐπιφανειῶν, κυρτουμένων ἐλαφρῶς. Τὸ χρῶμα τῆς διακοσμήσεως εἶναι ἀμαυρὸν καστανόν, εἰς τὰς μᾶλλον ἐκτεταμένας ἐπιφανείας — κάτω ἰδίως — ἀποκλίνουν πρὸς τὸ μέλαν, εἰς τινὰ δὲ μέρη — ἄνω ἕξ ὀλοκλήρου — ἀποβαῖνον ἐρυθροπὸν δι' ἀραιώσεως. Αἱ γραμμαὶ τοῦ σχεδίου εἶναι παχεῖαι, σχεδὸν χονδροειδεῖς· ἢ ὅλη ἐν τούτοις ἐντύπωσις εἶναι εὐάρεστος, προσεκτικωτέρα δὲ ἀνάλυσις δεικνύει τὴν, ὑπολογισμένην ἴσως, ἁρμονίαν τῆς ὅλης συνθέσεως.

Ὁ ἐλαφρῶς κωνικὸς σχηματισμὸς, τὸν ὁποῖον λαμβάνει τὸ ἄνω μέρος τοῦ ὁμοιώματος, τονίζεται ὑπὸ ἕξι περιθεουσῶν γραμμῶν, ἀρκετὰ πυκνὰ τεθειμένων· αὗται ἀραιοῦνται, καταλείπουσαι μεταξύ των στενὴν ζώνην πληρουμένην ὑπὸ σειρᾶς στιγμῶν, ὀλίγον ὑψηλότερον τοῦ μέσου, ἄνωθι τῆς τετάρτης γραμμῆς. Παρεμφερῆς εἶναι καὶ ἡ ὑπὸ τὰς μετόπας διαμόρφωσις, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ τμήμα τοῦτο, λαμβάνον σχῆμα τμήματος σφαίρας μᾶλλον (καὶ οὐχὶ κωνικόν), μικρότερον τοῦ ἄνω μέρους, ἀναδεικνύεται, κατ' ἀναλογίαν τῆς σημασίας του, καὶ ὀλιγώτερον κοσμοῦμενον μόνον ὑπὸ τριῶν περιθεουσῶν γραμμῶν.

Τὸ κεντρικόν, οἶονεὶ τετράπλευρον, μέρος τοῦ σώματος, ἔχει διαταχθῆ κατ' ἰσορίθμους μετόπας. Ἐκάστη τούτων ὀρίζεται ἐκατέρωθεν ὑπὸ τριῶν, ἀρκετὰ παχεῶν καὶ μᾶλλον πυκνῶς τεθειμένων γραμμῶν, αἵτινες ἐφεξῆς, κατὰ τὴν συνήθη ὀρολογίαν, θ' ἀποκαλῶνται τρίγλυφοι. Ἐκαστον τρίγλυφομετοπικὸν σύνολον χωρίζεται ἀπὸ τοῦ παρακειμένου διὰ κατακορύφου σειρᾶς ὀκτῶ ἢ ἐννέα στιγμῶν. Ἡ σειρὰ αὕτη συμπίπτει κατὰ τὸ μεσαῖον αὐτῆς τμήμα πρὸς τὴν ἀκμὴν τὴν σχηματιζομένην κατὰ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας εἰς τὴν ἄλλην.

Οὕτω πρὸς τὰς ὀριζοντίους γραμμὰς τοῦ κάτω καὶ μάλιστα τοῦ ἄνω τμήματος τοῦ ὁμοιώματος ἀντιστοιχοῦν αἱ κάθετοι πρὸς ταύτας γραμμαὶ τῶν τριγλύφων, ἐνῶ ἐκ παραλλήλου ἢ μεταξύ αὐτῶν σειρὰ στιγμῶν ἔρχεται ν' ἀντισταθμίση τὴν μεταξύ τῶν ὀριζοντίων γραμμῶν ἄνω ὁμοίαν σειρὰν. Αἱ κατακορύφοι αὗται σειραὶ στιγμῶν, χωρὶς νὰ διασποῦν τὴν διαχωριστικὴν λειτουργίαν τῶν τριγλύφων, ἐμφανίζονται ὡς ἀνακουφιστικὴ διαφοροποίησις μειοῦσα τὴν ἰσχυρὰν πυκνότητα τῶν γραμμῶν των χρησιμεύουν δὲ συγχρόνως καὶ εἰς τὴν διάκρισιν καὶ ἀπόδοσιν των εἰς τὰς οἰκείας μετόπας, ἀποτελοῦσαι, ἀντὶ τοῦ ἀπλοῦ διακένου, ἀπαλὸν σύνδεσμον μεταξύ τῶν τρίγλυφομετοπικῶν συνόλων, συμπίπτουσαι πρὸς τὴν ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην ἐπιφάνειαν μετάβασιν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τονίζεται ἡ πλαστικὴ διαμόρφωσις τοῦ ἀγγείου, χωρὶς νὰ ἐντείνεται ὁ διαχωρισμὸς τῶν μερῶν αὐτοῦ· ἀντιθέτως μάλιστα, αἱ σειραὶ αὗται συσχετίζονται πρὸς τὰς ἐντὸς τῶν μετοπῶν στιγμὰς, εἰδικώτερον δὲ πρὸς τὴν ἐντὸς τῆς πρὸς τ' ἀριστερὰ ἐκάστοτε μετόπης ἀμέσως παρακειμένην πρὸς τὰς τριγλύφους σειρὰν στιγμῶν, ἀποτελοῦσαν μὲ τὴν κάμψιν της προσφυᾶ μετάβασιν ἀπὸ τὰς εὐθείας γραμμὰς τῆς τριγλύφου εἰς τὴν ζῶσαν παράστασιν τοῦ πτηνοῦ, ἣτις μὲ περισσὴν φροντίδα πλαισιοῦται ἀπὸ τὰ ἀπλᾶ καὶ στερεὰ στοιχεῖα τῆς διακοσμήσεως.

Τὴν μετόπην καταλαμβάνει πτηνὸν μεγαλόσωμον¹, με ἀρκετὰ ὑψηλὸν λαιμόν, τὸ ὁποῖον, με τὸ στήθος ὑψηλά, τὸν λαιμόν πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ τὴν κεφαλὴν προτεταμένην βαίνει ἀριστερὰ – οὕτω προφανῶς ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ τοῦτο ὁ τεχνίτης. Χαρακτηριστικὴ τοῦ βαδίσματος εἶναι καὶ ἡ δὴλωσις τῶν ποδῶν, με τὸν πρόσθιον μηρὸν βραχύτερον, ἵνα δειχθῇ ἡ ἀνύψωσις του· καθὼς ὅμως οἱ αἰσθητικοὶ κανόνες τῆς γεωμετρικῆς τέχνης δὲν ἐπέτρεπον τὴν παράστασιν τοῦ ποδὸς μετεώρου, ἢ κνήμη ἐσχεδιάσθη κατ' ἀνάγκην ἐπιμηκεστέρα. Τὸ σῶμα τοῦ πτηνοῦ πληροῦν δύο ἕως τέσσαρες ὀριζόντιοι γραμμαί, ἀνίσου ἐκάστη πάχους, λεπτυνόμεναι πρὸς τὰ ὀπίσω ὁμολόγως πρὸς τὸν οἶονεὶ τριγωνικὸν σχηματισμὸν τοῦ σώματος. Τὴν ἐντὸς ἐκάστης μετόπης παράστασιν συμπληροῦν σειρὰ στιγμῶν ἐμπρὸς καὶ ῥόδαξ, ἐπίσης ἐκ στιγμῶν, ὀπίσω. Ἡ πρώτη, ἐκκινουσα κάτωθι τοῦ ῥάμφους τοῦ πτηνοῦ, δὲν κατέρχεται ἀκριβῶς ὀριζοντίως ἀλλὰ κυρτοῦται προσαρμοζομένη πρὸς τὴν καμπύλην τοῦ λαιμοῦ του καὶ τοῦ στήθους ἐν συνεχείᾳ, με πολὺ μικροτέραν ὅμως κάμψιν, ὥστε ἡ μετάβασις πρὸς τὴν παρακειμένην εὐθεΐαν τῆς τριγλύφου νὰ τελῆται ὁμαλότερον. Τὸν ὀπισθεν τοῦ λαιμοῦ καὶ ἄνωθι τοῦ σώματος τοῦ πτηνοῦ χῶρον καταλαμβάνει ῥόδαξ στιγμῶν· οὕτω ὁ μᾶλλον ἐκτεταμένος κενὸς χῶρος τοῦ πεδίου τῆς παραστάσεως ἐχρησιμοποιήθη δι' ἐν ζωηρότερον τῶν ἄλλων ἀλλ' ἐπίσης ἐξ ἀπλῶν στοιχείων συνιστάμενον κόσμημα².

Δι' ἀπλουστάτων λοιπὸν μέσων συνέθεσεν ὁ ταπεινὸς τεχνίτης τὴν ἰσοσταθμισμένην ἀλλὰ καὶ ζωντανὴν παράστασιν τῆς μετόπης ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὴν ὅλην διακόσμησιν εἰς σύνολον προσηρμοσμένην πρὸς τὴν ἰδιομορφίαν τοῦ σχήματος.

Μὲ τὸν τετραπλευρικὸν³ σχηματισμὸν τῆς ἢ δημοσιευομένη διαφέρει τῶν συνήθων πηλίνων γεωμετρικῶν ῥοιῶν, αἵτινες εἶναι σφαιρικαί. Ἀσυνήθης ἐπίσης – προσπάθεια ἴσως καὶ τοῦτο πιστοτέρας ἀποδόσεως τοῦ καρποῦ – εἶναι ἡ παρουσία, κάτω, τοῦ στελέχους⁴.

1 Εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς τάσεις τῆς τέχνης, πλὴν τῆς φυσιοκρατικῆς, ἀποδεικνύεται συχνὰ ματαία ἢ προσπάθεια ταυτίσεως τοῦ εἶδους ἀκριβῶς τοῦ εἰκονιζομένου ὄντος, συχνὰ δὲ δὲν εἶναι καὶ ἀνάγκη νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ τεχνίτης εἶχε κατὰ νοῦν ὀρισμένον εἶδος φυτοῦ, ἄνθους ἢ ζῦφου, ἀλλ' ὅτι ἀπλῶς ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ ἐν δεῖγμα, ἀπὸ ὀρισμένην ἴσως κατηγορίαν, τοῦ φυτικοῦ κλπ. κόσμου. Πρβλ. καὶ κατωτ. σημ. 3.

2 Τὰ λεγόμενα παραπληρωματικὰ κοσμήματα κατέρχον εἰς τὴν γεωμετρικὴν κοσμητικὴν καὶ αὐτὰς τὰς παραστάσεις θέσιν σημαντικὴν καὶ ἢ λειτουργία των εἶναι οὐσιωδεστέρα ἢ ὅσον ἢ ὀνομασία των ἀφήνει νὰ ἐννοηθῇ. Βλ. σχετικῶς ὅσα προσφυῶς λέγει ὁ S. BRUNN-SÄCKER ἐν *Opuscula Romana* 4, 1962, 204. Ἡ θέσις των εἰς τὰς παραστάσεις δύναται στενότερα νὰ παραλληλισθῇ πρὸς τὰ (ἐξ ἴσου διὰ τῆς ὀνομασίας των ὑποτιμώμενα) κοσμητικὰ ἐπίθετα εἰς τὴν ὀμηρικὴν ποίησιν, ὡς θὰ δειχθῇ ἄλλαχού.

3 Τὸ σχῆμα τοῦτο ἐνθυμίζει μικρὰ χαλκὰ διάτρητα ἀναθήματα, γνωστὰ μάλιστα ἐκ τοῦ ἐν Τεγέᾳ ἱεροῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς (BCH 45, 1921, 373-374, ἀρ. 181, εἰκ. 33). Ὁ CH. DUGAS, αὐτόθι, ἀποκαλεῖ ροιάς καὶ τὰ μι-

κρότερα παρεμφερῆ ἀναθήματα (ἀρ. 492-502), ὡς καὶ τὰ δικωνικά τοιαῦτα (ἀρ. 96-100), ἐκλαμβάνει δὲ πάντα ταῦτα ὡς ἀγνῦθας. Διὰ τὰ μικρότερα ὅμως τοῦλάχιστον ὀρθότερα φαίνεται ἡ ἀποψις τῆς CHR. ALEXANDER, *Jewellery*, New York 1928, εἰκ. 7 (βλ. καὶ εἰκ. 5 καὶ 13 πρβλ. καὶ εἰκ. 8 καὶ 10) καὶ τοῦ VL. MILJOVIĆ, AA 62/63, 1948/49, 21-23, εἰκ. 3, 18. 19, ὅτι θὰ πρέπει νὰ ἐκληφθοῦν μᾶλλον ὡς ψηφίδες ὄρου (περὶ τῆς συχνῆς παρουσίας των ἐν Ἑλλάδι, Ἰταλίᾳ καὶ Περσίᾳ βλ. A. ROHS ἐν BCH 77, 1953, 103, με βιβλιογραφίαν σημ. 3). Καὶ ἐδῶ ὅμως (με τὰς ἐπιφυλάξεις τὰς διατυπωμένας ἄνωτ. ἐν σημ. 1) ἢ ταύτισις πρὸς μήκωνα (περὶ ἧς κατωτ. σ. 162 καὶ σημ. 3) φαίνεται πιθανότερα, ἂν κρίνῃ μάλιστα κανεὶς ἀπὸ τὰ ἀντίστοιχα πηλίνα ὁμοιώματα τοῦ ἱεροῦ τῆς Σολυγείας (ΑΕ 1956 Χρονικά 10, εἰκ. 20 = *Archaeology* 15, 1962, 192). Πρβλ. καὶ κατωτ. σ. 162 σημ. 6.

4 Μὲ διάτρητον ἐπίσης στέλεχος ἢ ἐξ Ἀργους ροιά BCH 77, 1953, 103, εἰκ. 5 (ἀριθ. καταλόγου 12). Ἐπιμηκέστερον καὶ ἀκριβῶς κυλινδρικὸν στέλεχος ἔχει σφαιρικὴ ροιά ἐκ Κορίνθου (βλ. κατωτ. κατάλογον ἀρ. 19) με διακόσμησιν περιθεουσῶν γραμμῶν διακοπτομένων μόνον ὑπὸ σειρᾶς στιγμῶν κατὰ τοὺς ὤμους.

Πρὸς τὸ τετραπλευρικὸν τοῦ σχήματος συνδυάζεται καὶ ἡ εἰς μετόπας διάταξις τῆς διακοσμήσεως. Ὡς ἐκ τούτου καὶ αὕτη εἶναι μοναδική, διότι εἰς τὰς λοιπὰς σφαιρικὰς ροιάς, τὰ πτηνά, σύνηθες κοσμητικὸν στοιχεῖον, σχηματίζουν ζωφόρον¹ περιθέουσαν τὸ σῶμα. Ἀσυνήθης ἀκόμη εἶναι καὶ ἡ πρὸς τ' ἀριστερὰ κατεύθυνσις τῶν πτηνῶν καὶ τοῦτο διότι ἡ ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ «ἀνάγνωσις» τῶν ἔργων τέχνης φαίνεται λειτουργοῦσα αὐτομάτως ἀνὰ πᾶσαν περίοδον² καὶ οὕτω αἱ μορφαί, ὅταν εἰδικοὶ λόγοι, ὡς ἡ ἀντιμέτωπος διάταξις³, δὲν καθορίζουν τὴν στάσιν των, βαίνουν κατὰ κανόνα δεξιὰ⁴.

Ἡ πρὸς τ' ἀριστερὰ στροφή αὕτη (δυναμένη ν' ἀποδοθῆ καὶ εἰς ἀριστεροχειρίαν τοῦ τεχνίτου) ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ κρατηρίσκου ἐκ τάφου τῆς Ἐλευσίνοσ ἐυρεθέντος ὑπὲρ τὸν τάφον τῆς Ἰσιδος⁵. Τοῦ ἀγγείου τούτου ἡ ὅλη διάταξις τῆς διακοσμήσεως στενὴν ἐμφανίζει ἀναλογίαν πρὸς τὴν τῆς δημοσιευομένης ροιάς, παρὰ τὴν διαφορὰν τοῦ κυρίου θέματος συνισταμένου εἰς ἐλάφους ἐφ' ἑκατέρας ὄψεως ἐντὸς μετόπης πάλιν περιβαλλομένης ἀπὸ καθέτους γραμμὰς διακοπτομένας ὑπὸ σειρᾶς στιγμῶν. Ρόδακες ὡσαύτως (ὑπὸ τὴν κοιλίαν ὅμως), συνιστάμενοι ἐπίσης ἀπὸ ἐξ παχείας στιγμᾶς, καὶ σειρὰ στιγμῶν πληροῦν τὸν χῶρον.

Ἡ ὀριζοντία σκιάσις τοῦ σώματος τῶν πτηνῶν εἶναι πολὺ ὀλιγώτερον κοινὴ τῆς καθέτου ἢ τῆς λοξῆς. Συχνότερον ἀπαντᾷ ὁ τρόπος οὗτος ἐπὶ κυκλαδικῶν ἀγ-

¹ Γεωμετρικαὶ ροαὶ μὲ ζώνην πτηνῶν αἱ ὑπ' ἀριθ. 2 καὶ 3 τοῦ καταλόγου· εἰς μετόπας μόνον ἢ δημοσιευομένη.

² Βλ. H. WOLFFLIN, Über das rechts und links im Bilde ἐν Festschrift P. Wolters (=Münch. Jhb. 5, 1928, 213-224) 3-14 (εἰδικῶς σ. 8) περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου τούτου εἰς τὰ ἔργα τῆς νεωτέρας εὐρωπαϊκῆς τέχνης. Περὶ τῆς δεξιοστροφῆς κινήσεως γενικώτερον βλ. JHS 82, 1962, 56-66 μὲ τὴν προγενεστέραν βιβλιογραφίαν.

³ Καὶ ἐκεῖ ἀκόμη ἐμφανίζονται ἐξαιρέσεις χαρακτηριστικαὶ τῆς ἰσχύος τῆς καὶ αὐτῆς τῆς συμμετρίας ἐπικρατούσης δεξιοστροφῆς τάσεως. Βλ. π.χ. CVA Pays-Bas I, 8, 4 (κυκλαδικός, ὡς ἔδειξε καὶ ὁ N. KONTOLEON, ΑΕ 1945 - 1947, 14, εἰκ. 6, κρατῆρ με δύο ἵππους ἀντιμέτωπους καὶ, ὑπ' αὐτούς, ἀνὰ ἐν πτηνόν, ἐκάτερον δεξιὰ ἐστραμμένον, μεταξὺ δὲ τῶν μετοπῶν ζώνην με δύο ἄλλους, ἵππους ἀμφοτέρους δεξιὰ βαίνοντας), Acta Archaeologica 28, 1957, 46 (M2), εἰκ. 104 (κάνθαρος ἐκ Ρόδου με ζεύγη πτηνῶν, δεξιὰ ἐστραμμένων, ἐντὸς δύο παρακειμένων μετοπῶν).

Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ἐπὶ 65 τεμαχίων ἀπὸ χειλὸς προΐμων πρωτοκορινθιακῶν κοτυλῶν με ζωφόρον πτηνῶν εἰκονιζομένων ἐν (PAYNE - DUNBABIN) Pergamon II, Oxford 1962, 67-69, ἀρ. 491-555, πίν. 25, μόνον εἰς δύο ἐξ αὐτῶν τὰ πτηνά εἶναι ἐστραμμένα πρὸς τ' ἀριστερὰ.

⁴ Περιπτώσεις ἀριστεροστροφῆς κινήσεως ἐπὶ παραστάσεων γεωμετρικῶν ἀγγείων γνωρίζω τὰς ἑξῆς: (Ἄττικὰ) AM 43, 1918, πίν. 4, 5 καὶ 5, 2· AA 52, 1937, 201, εἰκ. 16. Hesperia Supplement II, εἰκ. 32 XI I.

Ἀριστερὰ ἐπίσης εἶναι ἐστραμμένη ἡ ἔλαφος ἐπὶ συγγενοῦς ἐξ Ἐλευσίνοσ κρατηρίσκου (βλ. τὴν ἐπομένην σημείωσιν). (Ἀργεακὰ) A. FURTWÄNGLER, Aegina München 1906, 437, πίν. 125, s. A. ROES, Greek Geometric Art, Oxford-London 1933, 60, εἰκ. 47 (Θήρας). J. BRANTS, Description of the Ancient Pottery, II, Leiden 1930, ἀρ. 10, πίν. 5· CVA Danmark 2, 62 1, (Βοιωτικά), αὐτ. 67, 3 καὶ (πιθανῶς) AM 28, 1903, 214-5 παρένθ. πίν. 39, 2 (Ἰταλίας). A. AKERSTROM, Der geometrische Stil in Italien, Lund-Leipzig 1943, πίν. 3,5, 4,2 καὶ 19,2.

Παραδείγματα ἀριστεροστροφῆς κινήσεως κοσμητικῶν στοιχείων· σειρᾶς S: Op. Rom. 4, 1962, 177 σημ. 2, εἰς ἃ πρόσθετες BSA 43, 1948, ἀρ. 322, πίν. 21 (καὶ ἡ παραπομπὴ εἰς Acta Archaeol. λανθασμένη· ἰδὲ 28, 1957, 43-44, εἰκ. 93-94), ζωφόρου πτηνῶν: BCH 85, 1961, 630, εἰκ. 8.

⁵ ΑΕ 1898, 100, εἰκ. 24 ἐκ τάφου περιέχοντος καὶ ροιάν (τὴν ὑπ' ἀριθ. 8 τοῦ καταλόγου). (Πρβλ. καὶ ἀνωτ. σημ. 4 καὶ κατωτ. σ. 159 σημ. 8 καὶ 9). Βλ. καὶ P. ΚΑΗΑΝΕ, AJA 44, 1940, 481-482 I 4 χρονολογοῦντα τὸν τάφον τῆς Ἰσιδος εἰς τὴν αὐστηρὰν γεωμετρικὴν περίοδον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν R. YOUNG, Hesperia Suppl. II, 234, ὅστις ἀνεγνώρισε τὸν ὑστερογεωμετρικὸν χαρακτήρα του (καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ τάφου κρατηρίσκος ἀνήκει εἰς μεταβατικὴν πρὸς τὴν πρωτοαττικὴν περίοδον). Ἡ ἀπόλυτος ὅμως χρονολόγησις εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 7ου αἰ πολὺ χαμηλή, ὡς πᾶσαι αἱ αὐτόθι χρονολογήσεις, πρβλ. E. BRAUN, Late Geometric and Protoattic Workshops (The Athenian Agora VIII), Princeton 1962, 111. Βλ. καὶ κατωτ. σ. 159 σημ. 9.

γείων¹· ἐκ τῆς Ἀργολίδος μόνον δύο περιπτώσεις δύναμαι νὰ παραθέσω² ἐκ τῶν δύο δὲ ὡσαύτως γνωστῶν μοι ἀττικῶν παραδειγμάτων³ ὁ κρατὴρ τῆς Νέας Ὑόρκης παρέχει τὸ πληρέστερον παράλληλον μὲ τὰ ὅμοια καὶ ἀντιστοίχως χρησιμοποιούμενα παραπληρωματικὰ καὶ τὸν ἀνάλογον τρόπον πληρώσεως τοῦ ἰσοδυνάμου πρὸς μετόπην γώρου ὑπὸ τοὺς πόδας ἴππου, ὥστε νὰ εἶναι προφανῆς ἢ ἐπὶ τοῦ τεχνίτου μας ἄμεσος ἀπήχησις τοῦ ἀττικοῦ ἐργαστηρίου.

Ἡ ὀριζοντία πάλιν σειρὰ στιγμῶν ἄνω εἶναι τόσον συχνή, ὥστε θὰ ἦτο ματαιοπονία ἢ ἀναζήτησις τῶν παραλλήλων. Ἐπιβεβαιοὶ ὅμως ἡ παρουσία τῆς τὸν ὑστερογεωμετρικὸν χαρακτήρα τοῦ ὁμοιώματος⁴.

Ἡ μεταξὺ κατακορύφων γραμμῶν σειρὰ στιγμῶν εὐρίσκει περισσότερα παράλληλα ἐπὶ τῶν κυκλαδικῶν ἀγγείων⁵, χωρὶς νὰ λείπουν τὰ ἐξ Ἀττικῆς⁶ καὶ Ἀργολίδος⁷ παραδείγματα. Πρὸς τὰς Κυκλάδας μᾶλλον μᾶς φέρει καὶ ἡ παράστασις τοῦ πτηνοῦ, λόγῳ τῆς ἐκεῖ συχνότητός τῆς.

Ἡ δημοσιευομένη ροιά προέρχεται ἐκ περιοχῆς, ἣτις, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς τῆς καὶ τῆς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπεροχῆς τῆς θαλασσίου ἐπικοινωνίας, φυσικὸν ἦτο νὰ εὐρίσκετο εἰς στενὴν πρὸς τὴν Ἀττικὴν καὶ τὰς νήσους σχέσιν, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ λείπη καὶ ὁ πρὸς τὴν Ἀργολίδα σύνδεσμος. Ἡ ἀπουσία δὲ ἀκριβῶν παραλλήλων καὶ ὁ ἐπαρχιακὸς πῶς χαρακτήρ τοῦ ὁμοιώματος⁸ εἶναι ἐνδεικτικὰ προϊόντος τοπικοῦ ἐργαστηρίου, εἰς ὃ διεσταυροῦντο αἱ ἐπιδράσεις τῶν τριῶν σημαντικωτέρων γειτονικῶν περιοχῶν (Ἀττικῆς, Κυκλάδων καὶ Ἀργολίδος)⁹.

Πήλινα ὁμοιώματα ροιῶν ἐμφανίζονται ἐντὸς τάφων τοῦ Κεραμικοῦ τοῦλάχιστον ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 9^{ου}, ὀπωσδήποτε οὐχὶ ὑστερώτερον τῶν ἀρχῶν τοῦ 8^{ου} π.Χ.

1 Λαιμὸς οἰνοχόης Délos XV 39, ἀρ. 26 καὶ (μὲ μίαν γραμμὴν) ἐπὶ τῶν σκύφων αὐτ. ἀριθ. 39-41 καὶ ἐπὶ τοῦ κανθάρου πίν. 41, ἀρ. 59 (πάντα τῆς ομάδος Ββ, θεωρουμένης ναξιακῆς).

2 C. WALDSTEIN, The Argive Heraeum II, Boston-New York 1905, 109, πίν. 56, 15. A. ROES, ἔ.ἀ. 60, εἰκ. 47.

3 K. KÜBLER, Kerameikos V, 1 πίν. 69, ἀρ. 340 (χρονολογουμένη εἰς τὸ β' τέταρτον τοῦ 8^{ου} π.Χ. αἰ.). Ἐκ τοῦ αὐτοῦ τάφου (αὐτ. πίν. 96, ἀρ. 342=AM 58, 1933, 100, εἰκ. 42) βαθὺς σκύφος μὲ πτηνὰ ἐντὸς μετοπῶν πληρουμένων ὑπὸ ροδάκων ὀπισθεν τοῦ πτηνοῦ καὶ ρόδακος συνεχιζομένου εἰς σειρὰν στιγμῶν ἐμπρός (γ' τέταρτον τοῦ 8^{ου} π.Χ. αἰ.)· πρβλ. καὶ KÜBLER, ἔ.ἀ. πίν. 97, 326, 327. Βλ. καὶ τὸν ἐπίσης ἀττικὸν σκύφον AM 43, 1918, πίν. 6 μὲ μίαν μόνον ἐσωτερικὴν γραμμὴν καὶ τὸν κρατῆρα τῆς Ν. Ὑόρκης AJA 19, 1915, 385-397, πίν. 17-28 καὶ μάλιστα 23, 1 καὶ J. M. DAVISON, Attic Geometric Workshops (Yale Classical Studies 16, 1961), εἰκ. 26 μὲ τὴν λουπὴν βιβλιογραφίαν σ. 141, ἀρ. 2 (ζωγράφος τοῦ Hirschfeld), μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ μεταξὺ τῶν ὀριζοντίων γραμμῶν χάρος εἶναι ἐσκιασμένος διὰ λεπτῶν καθέτων γραμμιδίων.

4 Πρβλ. R. YOUNG, ἔ.ἀ. 236 κατατάσσοντα τοῦτο εἰς τὰ ὕστερα στοιχεῖα τῆς γεωμετρικῆς διακοσμῆσεως

(περὶ τῆς ἀπολύτου ὁμως χρονολογήσεώς του βλ. ἄνωτ. σ. 158 ὑποσ. 5).

5 Délos XV 71, πίν. 16, 12 (καὶ πτηνὸν μὲ ρόδακα στιγμῶν ὑπὲρ τὴν ράχιν, ὀριζοντίαν δὲ σειρὰν μεγάλων στιγμῶν ὑπὸ τὸν λαιμόν), 35, 7 καὶ 36, 8 (καὶ οἱ τρεῖς ἀμφορεῖς τοῦ ὀρίμου γεωμετρικοῦ ρυθμοῦ μετ' ἐπιχρίσματος, πιθανῶς ναξιακοί).

6 Κρατηρίσκος ἐξ Ἐλευσίνος, ἄνωτ. σ. 158 σημ. 5. βλ. AJA 44, 1940, 472, πίν. 21, 6 (μόνοντον κύπελλον, ἐφ' ὃς ἡ σειρὰ στιγμῶν ἐναλλάσσεται πρὸς ἐπαλλήλους γωνίας).

7 O. FRÖDIN-A. PERSSON, Asine, Stockholm 1938, εἰκ. 218, 1 μὲ τέσσαρας ἐκατέρωθεν γραμμὰς. Πρβλ. καὶ τὸ ἐξ Αἰγίνης κορινθιακόν (ὑστατον γεωμετρικόν), W. KRAIKER, Aigina, Berlin 1951, ἀριθ. 126, πίν. 8· 8 Βλ. YOUNG, ἔ.ἀ. 236.

9 Ἀνάλογον φαινόμενον καὶ εἰς τὴν γειτονικὴν Αἴγινα, ἢ ὁποῖα ὅμως, ὡς ἐμπορικωτέρα, περιορίζεται εἰς εἰσαγωγὴν ἐπεκτεινομένην (λόγῳ ἀκριβῶς τῆς ἀνοικτῆς τῆς οἰκονομίας) καὶ εἰς τὰς ἀνατολικὰς νήσους (ροδιακοὶ σκύφοι). Βλ. KRAIKER, ἔ.ἀ. 12· πρβλ. καὶ FÜRSTWÄNGLER, ἔ.ἀ. 436. Ἴσως λοιπὸν εἰς τοιοῦτον τοπικὸν ἐργαστήριον, ὑπὸ ἰσχυρὰν ἀττικὴν ἐπίδρασιν, ἀποδοτέα καὶ τὰ ἀγγεῖα τοῦ τάφου τῆς Ἰσίδος (βλ. ἄνωτ. σ. 158 σημ. 5 καὶ ἄνωτ. σημ. 8).

αἰῶνος, ὡς παρατηρεῖ ὁ KÜBLER¹, ὅστις, συνδυάζων τὴν ἐμφάνισίν των πρὸς πλείστας μεταβολὰς τῶν ταφικῶν ἐθίμων κατὰ τοὺς περὶ τὸ 800 π.Χ. χρόνους, συνδέει ταύτην πρὸς τὴν ἐκ νέου ἐπικράτησιν ἀρχαιοτέρων θρησκευτικῶν δοξασιῶν. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ὁ ἀνωτέρω ἐρευνητὴς ἀπαριθμεῖ μεταξὺ τῶν γνωρισμάτων τῆς διαπιστουμένης μεταβολῆς καὶ τὴν παράστασιν πτηνῶν², τὴν ὁποῖαν εἶδομεν (ἀνωτ. σ. 158 σημ. 1) συνδεομένην ἐνίοτε πρὸς ὁμοιώματα ροιάς.

Πράγματι αἱ πλείσται τῶν γεωμετρικῶν χρόνων ροιῶν ἀνήκουν εἰς τὴν προκεχωρημένην γεωμετρικὴν περίοδον (βλ. τὸν ἐν παραρτήματι κατάλογον) καὶ οὕτω ἡ νῦν δημοσιευομένη δὲν εἶναι ἐκ τῶν ὑστερωτέρων δειγμάτων. Συνεχίζεται δὲ ἡ εἰς ἱερὰ καὶ τάφους ἐμφάνισις των καὶ κατὰ τὸν 7^{ον} αἰῶνα, ὅτε ἔτι ἀφθονώτεροι³ καθίστανται.

Τὸν χθόνιον χαρακτήρα των, αὐτονόητον ὡς ἐκ τῆς ἐντὸς τάφων παρουσίας των⁴, καθιστοῦν ἔτι ἐμφανέστερον αἱ περιπτώσεις συμπλέγματος ροιῶν μετὰ περιελισσομένων ὄφρων ἐπὶ ἀρχαϊκῶν πλαστικῶν ἀγγείων⁵. Ὁ πρὸς τοὺς νεκροὺς σύνδεσμος τοῦ καρποῦ τούτου θὰ πρέπει κυρίως νὰ συναφθῆ πρὸς τὴν ὡς συμβόλου γονιμότητος ιδιότητά του τὴν ὀφειλομένην εἰς τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν ἐμπεριεχομένων σπερμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα, κατὰ πίστιν στηριζομένην εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς συμπαθητικῆς μαγείας, ἀποδίδεται ἀναλόγως ἠϋξημένη γονιμοποιὸς δύναμις⁶.

¹ Kerameikos V, 1 38 καὶ 139 σημ. 106. Γενικώτερον βλ. E. GJERSTAD ἐν ARW 26, 1928, 181 καὶ κατωτ. σημ. 5.

² Περὶ τῆς σημασίας τῶν πτηνῶν κατὰ τὴν γεωμετρικὴν ἐποχὴν βλ. Kerameikos, ἔ.ἀ. 31 σημ. 75. Περὶ τῆς εἰς τὴν μυκηναϊκὴν (καὶ τὴν μινωικὴν) θρησκείαν (καὶ τὴν ὁμηρικὴν ποίησιν) ἐπιφανείας θεῶν ὑπὸ μορφὴν πτηνοῦ βλ. M. NILSSON, Geschichte der griechischen Religion I (Handb. d. Altertumswissenschaft 5, 2, 1), München 1941, 325-326, I² (1955) 349 καὶ πρβλ. T. B. L. WEBSTER, From Mycenae to Homer, London 1958, 41-42 καὶ H. J. ROSE ἐν WACE-STUBBINGS, A Companion to Homer, London 1962, 468.

³ Πολυάριθμοι ροιαὶ τοῦ 7^{ου} αἰ. ἐκ τοῦ Ἑραίου τῆς Σάμου, AM 74, 1959, 14 (βλ. καὶ παρένθ. πίν. 22, 4 πρβλ. καὶ κατάλογον ἀρ. 26-31 καὶ σ. 161 σημ. 1). Εἰς τὴν πρωτοκορινθιακὴν κεραμεικὴν ἀποτελοῦν ἰδίαν τάξιν ἀγγείων περὶ ἧς βλ. K. FR. JOHANSEN, Les vases sicyniens, Paris-Copenhague 1923, 28-30, πίν. 8. M. I. MAXIMOWA, Les vases plastiques dans l'antiquité, Paris 1927, 89-90, ἧτις ὀρθῶς διείδεν, ὅτι πολλὰ τῶν ἀγγείων τούτων εἶναι «ἰωνικά», ὡς ἔδειξε προσφάτως ὁ J. DUCAT, BCH 87, 1963, 431-432 δι' ὅσα φέρουν ἐγγράκτον διακόσμησιν ἄνω, καὶ L. SCHEURLER, Griechische Ceramiek, Rotterdam 1936, 177. Πρόσθετος (Ἰθάκης): BSA 48, 1953, 333, ἀρ. 1056 (εἰκ. 20 δεξιᾶ), 1057. (Ἀγνώστου προελεύσεως, Ἑθν. Μουσ. 11193), BCH 61, 1937, 354-355, εἰκ. 2.

⁴ Πρβλ. καὶ JdI 26, 1911, 136. AJA 65, 1961, 390 σημ. 10 καὶ G. W. ELDERKIN, Kantharos, Princeton 1924, 3. Εἰς τὴν κλασσικὴν καὶ τὰς μεταγενεστέρας περιόδους καὶ εἰς ἀετώματα ἐπιτυμβίων στηλῶν.

⁵ Ὡς Ροδιακὴ ἀνεγνωρίσθη νῦν ὑπὸ τοῦ J. DUCAT, BCH 87, 1963, 431-432 (ἐκτὸς τῆς πρωτοκορινθιακῆς H. PAVNE, Perachora I, πίν. 104, ἀρ. 207) ἡ κατηγορία αὕτη: 1) Βερολίνου (A. FURTWÄNGLER, Beschreibung der Vasensammlung I, Berlin 1855, σ. 155, ἀρ. 1338 σύνθετον ἀγγεῖον ἐκ τεσσάρων ροιῶν εἰκονιζόμενον παρὰ MAXIMOWA, ἔ.ἀ. 89, πίν. 39, 143) 2) Μουσείου τοῦ Λούβρου, τριπλῆ ροιά (CVA France 12, 504=Louvre 8, πίν. 7, 16. 18. 22, ἀναφέρεται καὶ παρὰ MAXIMOWA, ἔ.ἀ. 89) 3) τοῦ Μουσείου τῶν Conservatori ἐν Ρώμῃ (MAXIMOWA, αὐτ.).

⁶ Βλ. H. HERDING, Attis, seine Mythen und seine Kult [Religionsgeschichtliche Versuche und Vorarbeiten I], Giessen 1903, 106 σημ. 2, θεωροῦντα τὴν ροιᾶν ὡς σύμβολον γονιμότητος διὰ τὸ πλῆθος τῶν σπερμάτων καὶ ὡς ἐκ τούτου εἰς πολλοὺς θεοὺς ἀφιερωμένην. Ὁ J. G. FRAZER (Ovidii Fasti III. 300, σχόλια εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἔκδοσιν) εἰς τοιαύτην πίστιν ἀποδίδει τὸ ἐξαιρετικῶς διαδεδομένον ἔθιμον τῆς ρίψεως σπόρων εἰς τοὺς νεονύμφους. Εἰδικώτερον περὶ τῆς θραύσεως ροιάς κατὰ τὴν εἴσοδον τῶν νεονύμφων εἰς τὴν οἰκίαν των ἢ κατὰ τὴν πρῶτην τοῦ ἔτους βλ. N. ΠΟΛΙΤΗΝ, Ὁ γάμος παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἑλλησιν (Λαογραφικὰ Σύμμεικτα III, Ἀθῆναι 1931) 295 πρβλ. καὶ A. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ, Τὰ Κυπριακά I, Ἀθῆναι 1890, 728. Περὶ τοῦ αὐτοῦ ἔθιμου κατὰ τὴν σκορὰν βλ. K. ΡΩΜΑΙΟΣ, Λαογραφία 7, 1923, 362, περὶ τῆς θέσεως δὲ γενικῶς τῆς ροιάς εἰς τὰ νεοελληνικά ἔθιμα βλ. J. L. LAWSON, Modern Greek Folklore and Ancient Greek Religion, Cambridge 1910, 558-559 καὶ K. WACHSMUTH, Das alte Griechenland in neuen

Ὁ συμβολισμὸς οὗτος τῆς ἀναγεννήσεως δὲν ἀποτελεῖ, ἀσφαλῶς, τὸν μόνον λόγον παρουσίας τῆς ροιάς εἰς τάφους ἢ ἱερά¹. Τὴν πολύπλευρον σημασίαν τῆς ἐσημειώσαμεν προηγουμένως, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ καὶ ὅτι πᾶσαι αἱ πρὸς τὴν παράστασίν τῆς συναπτόμεναι σημασίαι πηγάζουν ἀπὸ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ τούτου τοῦ καρποῦ, ἢ ζῶσα ὑπόστασις τοῦ ὁποίου ἦτο πάντοτε παροῦσα εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἀρχαίων².

Εἰς τὸ πολυσήμαντον, ἄλλωστε, τοῦ συμβόλου προστίθεται καὶ ἡ εὐρύτης τοῦ συμβολισμοῦ, πολὺ ἀπέχοντος τῆς αὐστηρᾶς παραλληλότητος τῆς ἀλληγορίας, πρὸς τὴν ὁποίαν ἔχει μᾶλλον ἐθισθῇ ὁ τρόπος σκέψεως τῶν νεωτέρων. Τοῦτο καταφαίνεται ἰδίᾳ ἀπὸ τὴν πρὸς ἄλλους καρποὺς ἐναλλαγὴν τῆς ροιάς τελουμένην χωρὶς προσπάθειαν σαφοῦς διαφοροποιήσεως μὲ ἀποτελέσμα συχνὰ τὴν δυσχέρειαν διακρίσεως

Bonn 1864, 98 καὶ S. POMARDI, Viaggio nella Grecia, Roma 1820, 115.

Τὰ ἀρχαῖα χωρία τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν μαγικὴν (γονιμοποιητικὴν) ἐπίδρασιν τῆς ροιάς ἐπὶ τοῦ γάμου ἔχουν συγκεντρωθῆ ὑπὸ τοῦ M. CARTNEY ἐν Trans.Amer. Philol. Assoc. 56, 1925, 70-81. Καὶ ἐκ τούτων ἐμφαίνεται ὁ ἰδιαίτερος σύνδεσμος τοῦ πλήθους τῶν σπερμάτων πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς γονιμότητος, ἐξ οὗ καὶ ἡ προσφορά τῆς μετ' ἄλλων καρπῶν, σπόρων καὶ ὧν ἐπὶ τῶν τάφων (βλ. κυρίως A. DIETERICH, Mutter Erde, Leipzig-Berlin 1905, 103 καὶ πρβλ. ἐν Antike 6, 1930, 293. K. ΡΩΜΑΙΟΣ, ΑΔ 12, 1929, 223 σημ. 1. L. T. SHEAR ἐν AJA 34, 1930, 410).

Ἐν τούτοις ὁ σύνδεσμος τῆς ροιάς πρὸς τὸν Ἄϊδην ὁ δηλούμενος ἐκ τοῦ ἐξαναγκασμοῦ τῆς Κόρης νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς αὐτὸν κατόπιν τῆς γεύσεως κόκκου ροιάς (Ὀμηρικὸς Ὑμνος εἰς Δῆμητρα στ. 371-374), ἴσως νὰ μὴ σχετίζεται τόσο πρὸς τὸ εἶδος τοῦ καρποῦ ὅσον πρὸς τὸ γεγονός ὅτι αὕτη ἐγεύθη κοινὴν μετ' αὐτοῦ τροφήν, ὡς δέχονται καὶ οἱ ALLEN-SIKES-HALLIDAY ἐν τοῖς ἐρμηνευτικοῖς σχολίοις τῆς ὑπ' αὐτῶν ὀξφορδιανῆς ἐκδόσεως τῶν Ὀμηρικῶν Ὑμνων (εἰς στ. 372). Ἡ ἰδιότης τῆς τροφῆς τονίζεται ἔτι μᾶλλον εἰς τὸν στίχον 412. Πρβλ. καὶ: ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ, Σόλων 20, J. TRUMPF, Kydonische Äpfel, Hermes 88, 1960, 16-17. Πρβλ. καὶ B. O. FOSTER, The Symbolism of the Apple, Harvard Studies 10, 1899, 40 καὶ ELDERKIN, ἔ.ἀ. 27.

Ἄφ' ἑτέρου καὶ ἄλλαι ἰδιότητες τῆς ροιάς καὶ δὴ καὶ τὸ ἐρυθρὸν αὐτῆς χρῶμα, ἐνθυμίζον, μὲ τὴν ὑγρότητα μάλιστα τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ καρποῦ, τὸ αἷμα, συνάπτονται ἐνίοτε κατὰ λαϊκὴν πίστιν πρὸς τὸν θάνατον. Βλ. σχετικῶς: ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ, IX 25, 1. ΦΙΛΟΣΤΡΑΤΟΣ, Εἰκόνες 384 πρβλ. καὶ: ΑΡΤΕΜΙΔΩΡΟΣ, Ὀνειροκριτικὸν I 75 (ροιαὶ δὲ τραυμάτων εἰσὶ σημαντικαί, διὰ τὸ χρῶμα). Τὴν ἀποψιν ταύτην ἰδιαιτέρως τονίζει ὁ C. BÖTTICHER, Der Baumkultus der Hellenen Berlin 1856, 471-485. Περὶ τῆς σημασίας δὲ τοῦ

ἐρυθροῦ χρώματος γενικώτερον βλ. E. WUNDERLICH, Die Bedeutung des roten Farbes im Kultus der Griechen und Römer, ARW 20, 1925/26, 47 κ.έ., ἄλλην δὲ σχετικὴν βιβλιογραφίαν βλ. ἐν ΑΕ 1958, 136 σημ. 2.

Τοιοῦτόν τινα σύνδεσμον τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος πρὸς τὸν Ἄϊδην ὑπαινίσσεται ἴσως καὶ ἡ ἄρνησις τῆς Δήμητρος νὰ πῆ οἶνον ἐρυθρὸν (ΟΜΗΡ. ὙΜΝΟΣ εἰς Δῆμητρα στ. 207-208).

1 Διδακτικὴ εἶναι ἡ παρουσία πολυαριθμῶν πηλίνων ὁμοιωμάτων ροιάς εἰς τὸ Ἡραῖον τῆς Σάμου (βλ. κατάλογον ἀρ. 27-31 καὶ ἄνωτ. σ. 160 σημ. 3), ἐξ ἧς πιστοῦται ὁ πρὸς τὴν Ἥραν παλαιότατος σύνδεσμος τοῦ καρποῦ, ὁ δηλούμενος ἀπὸ τὸ ἐν Ἄργει λατρευτικὸν τῆς ἄγαλας καὶ διὰ τὴν σημασίαν τοῦ ὁποίου ὁ ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ II 17,4 ἀποφενύγει νὰ ὀμιλήσῃ, ἀπορητότερος γὰρ ἔστιν ὁ λόγος. Γενικώτερον περὶ τοῦ συνδέσμου τῆς ροιάς πρὸς γυναικείας (χθονίας) θεότητας βλ. Γ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΝ ἐν ΑΕ 1939-41, 97-104 μὲ πλουσίαν βιβλιογραφίαν.

2 Πρβλ. G. THOMSON, Studies in Ancient Greek Society, London 1949, 219: «of all the plants in greek lore, the most popular was the pomegranate», καὶ ὅσα ὀρθότατα παρατηρεῖ ἡ E. SIMON, Die Geburt der Aphrodite, Berlin 1959, 68-69 ἐξ ἀφορμῆς τῆς ροιάς τῆς κοσμοῦσης τὴν κάτω δεξιὰν γωνίαν τοῦ θρόνου τῆς ψυχροστασίας ἐν Βοστώνῃ (αὐτ. εἰκ. 33' πρβλ. καὶ TRUMPF, ἔ.ἀ. σ. 159 σημ. 8). Περὶ τῆς ἀβελιότητος τοῦ (ἀποκλειστικοῦ τοῦλάχιστον) συμβολισμοῦ τῆς ροιάς κατὰ τὴν κλασσικὴν ἐποχὴν βλ. καὶ N. HIMMELMANN-WILDSCHÜTZ, Studien zum Ilissos-Relief, München 1956, 36 σημ. 54 (καὶ O. WALTER ἐν ÖJh 39, 1952, 122-3). Πρβλ. καὶ C. BLÜMEL, Die archaischen griechischen Skulpturen der Staatlichen Museen zu Berlin, Berlin 1963, 9. Ἀκόμη καὶ ἀπλοστεραὶ ἐκδοχαὶ ὡς ἡ ὑπὸ τῆς G. RICHTER (Κατάλογος ἀρ. 32) προτεινομένη ἐρμηνεία ὡς ἀθύρματος, φαίνονται ἐνισχυόμεναι ἀπὸ τὴν βεβαιωμένην παρουσίαν των εἰς παιδικούς τάφους (βλ. Κατάλογον ἀρ. 1 καὶ 8).

ἀπὸ τὰς παραστάσεις ἄλλων καρπῶν—σύγχυσιν τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν ἀπὸ τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς¹.

Καὶ εἰς τὴν μινωικὴν τέχνην² ἀπαντοῦν ἐνίοτε παραστάσεις ἀνθέων ροιᾶς, ἀλλ' οἱ ἐκλαμβανόμενοι συχνὰ ὡς ροιαὶ καρποὶ, οὔτινες φαίνονται κατέχοντες σημαντικὴν θέσιν εἰς τὴν λατρείαν, παριστοῦν κάψαν μήκωνος ὑπνοφόρου, ὡς ὑπὸ προσεκτικωτέρων ἐρευνητῶν παρετηρήθη³. Ἡ πρὸς τὴν μήκωνα σύγχυσις αὕτη ἔχει ἐπέλθει καὶ ἐπὶ μνημείων ἄλλων ἐποχῶν⁴. Οὕτω κεφαλαὶ περονῶν⁵, ὡς καὶ ἄλλων κοσμημάτων⁶ γεωμετρικῆς καὶ ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς, ἀτόπως συχνὰ ἀποκαλοῦνται ροιαί. Τὸ μνημειακώτερον παράδειγμα τοιαύτης παρερμηνείας ἀποτελεῖ ἡ ἐπιστέφουσα

¹ Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς ὁμοιώματα ροιᾶς γνωρίζω τὰ ἑξῆς: 1. Δέκα περιήματα τοῦ βασιλικοῦ τάφου III τῶν Μυκηνηνῶν, βλ. G. KARO, Die Schachtgräber von Mykenai, München 1930/33, 55, ἀρ. 75, πίν. 22 (δέκα ἐν ὄλῳ προερχόμενα πιθανότατα ἐκ περιδεραίου) εἰκονίζονται καὶ παρὰ H. BOSSERT, Alt-Kreta³, Berlin 1937 (The Art of Ancient Crete, London 1937), εἰκ. 182, 2 καὶ R. H. HIGGINS, Greek and Roman Jewellery, London 1961, 77, πίν. 6B. 2. Τοῦ θαλαμοειδοῦς τάφου 518 τῶν Μυκηνηνῶν, A. J. B. WACE, Chamber Tombs at Mycenae (=Archaeologia 82, 1932), 87 καὶ 195, πίν. 38 (πιθανότατα YE II). 3. Κοσμήματα χαλκοῦ τρίποδος τοῦ θησαυροῦ τῆς Τίρυνθος, AD 2, 1916 Παράρτ. 20, παρ. 9. πίν. 1, εἰκ. 21 καὶ AM 55, 1930, 131-133, εἰκ. 4 καὶ παρ. 9. πίν. 33, πιθανῶς εἰσηγμένου ἐκ Κύπρου κατὰ τὸν E. KUNZE, AM 60/61, 1935/36, 228 σημ. 1. βλ. καὶ P. JACOBSTHAL, Greek Pins, Oxford 1956, 188). 4. Ἀργυρὰ περόνη μὲ κεφαλὴν εἰς σχῆμα καρποῦ ροιᾶς τοῦ θολωτοῦ τάφου τοῦ Βαφειοῦ, ΑΕ 1889, 150-151, πίν. 7, 4 (YE II), πιθανῶς ὁμοίωμα καὶ ὁμοίωμα μήκωνος, βλ. κατωτέρω.

² Ἰδιαίτερος συχνὰ εἶναι παρόμοια κοσμήματα κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον ἐν Κύπρῳ, κατὰ τὸ πλεῖστον ὅμως πρόκειται περὶ εἰσηγμένων ἢ καὶ ἐγχωρίων ἔργων, ἅτινα κατὰ τὸν P. JACOBSTHAL, ἔ.ἀ. 187 ἀνάγονται εἰς αἰγυπτιακὰ πρότυπα τῆς III^{ης} δυναστείας. Περὶ τῆς ἐν Κύπρῳ συχνότητος τῶν ἀπὸ τῆς Μέσης Χαλκῆς ἐποχῆς βλ. καὶ σ. 38-39. Ἡ H. L. LORIMER ἐξ ἄλλου (Homer and the Monuments, London 1950, 70) δέχεται ὅτι τὰ ἐν Ἑλλάδι ὁμοιώματα ροιᾶς προέρχονται ἐκ κυπριακῶν προτύπων. Σημειῶ ἐνταῦθα μερικὰ κυπριακὰ δείγματα: A. S. MURRAY, Excavations in Cyprus, London 1900, 33-34, εἰκ. 62, 1218 καὶ 63, 1052. 1053. 1056, Swedish Cyprus Expedition I, πίν. 42, 3, ἀρ. 5, 48, 2, ἀρ. 25, 67, 4, καὶ 147, 9 καὶ 78, 1, ἀρ. 240. 241. E. SJÖQVIST, Reports on Excavations in Cyprus, Stockholm 1940, πίν. 26, 122 (E 18) καὶ 40, 4 (E. 3.240). C. F. A. SCHAEFFER, Enkomi-Alasia I, Paris 1952, 170, ἀρ. 83, πίν. 40, 3, 176, ἀρ. 153, 154, πίν. 40, 2, 4, 191, ἀρ. 283, εἰκ. 75, πίν. 40 (I) 193 ἀρ. 251, εἰκ. 75^α πρβλ. καὶ εἰκ. 97 ἐν τῷ κέντρῳ ἀρ. 1221, F. H. MARSHALL, British Museum, Catalogue of Jewellery, London 1911, 41, ἀρ. 623, πίν. 5, ἀρ. 623* καὶ ἀρ. 678, 8 (μὲ βιβλιογραφίαν). Βλ. καὶ τὸ ἐκ Συρίας

(Ugarit) μυκηναϊκόν (πρβλ. ὁμοίως ἀνωτέρω εἰς ἀρ. 3 τῆς αὐτῆς ὑποσημειώσεως), Syria 10, 1929, πίν. 9, 1 καὶ H. BOSSERT, Alt-Kreta³, Berlin 1937, εἰκ. 495 (YE III)

³ Ἐνθετα κοσμήματα ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς θεᾶς τῶν ὄψεων, A. EVANS, Palace of Minos I, 496, εἰκ. 354a.

⁴ Ἡ ἐτέρα τῶν θεαινῶν τοῦ Γάζι ΑΕ 1937, 287-8, πίν. 1, 2 (πρβλ. εἰκ. 8) καὶ AA 51, 1936, 225-6, εἰκ. 5, 6, JHS 56, 1936, 151, εἰκ. 10. Σ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ, Κρήτη καὶ μυκηναϊκὴ Ἑλλάς, Ἀθήναι 1959, 102, εἰκ. 130, 131 καὶ C. ΖΕΡΝΟΣ, L'art de la Crète, Paris 1956, εἰκ. 774, 775. Κρητικὰ Χρονικά 12, 1958, 188-192, πίν. Ε' 3 ἀρ. 9305. Ἰδιαίτερος σημαντικαὶ αἱ σκέψεις τοῦ G. A. S. SNIJDER, Kretische Kunst, Berlin 1936, 139-140 περὶ ἐκστατικῆς λατρείας ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς μήκωνος. Παρεμφερεῖς ἀπόψεις ὑποστηρίζει καὶ ὁ P. G. ΚΡΙΤΙΚΟΣ, Der Mohn, das Opium und ihr Gebrauch im Spätminoicum III ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν 35, 1960, 54-73.

⁵ Ἡ μήκων εἶχε σημαίνουσαν θέσιν καὶ εἰς τὴν ἑλευσινιακὴν λατρείαν κατὰ τὸν M. NILSSON, ARW 32, 1935, 101-102. Βλ. καὶ Κρητ. Χρον. ἔ.ἀ. 264, σημ. 230.

⁶ Δὲν διακρίνονται ροιαὶ ἐντὸς τοῦ πλήρους καρπῶν καλάθου τῆς ἐτέρας τῶν μακρῶν πλευρῶν τῆς σαρκοφάγου τῆς Ἁγίας Τριάδος (Mon. Ant. 19, 1908, 43 πίν. 2), ὡς νομίζει ὁ G. W. ELDBERKIN, ἔ.ἀ. 27-28 καὶ AJA 41, 1937, 430-431. Ὁ Σ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ, ἔ.ἀ. 101 (βλ. ἐγχρωμον πίν. XXVIII) διακρίνει μόνον μῆλα καὶ σῦκα.

⁴ Πρβλ. καὶ W. HANLAND, Neue Denkmäler des attischen Heroen und Totenkultes ἐν Festschrift Zucker, Berlin 1954, 187-188, εἰκ. 15. Περὶ τῆς δυσχερείας τῆς διακρίσεως μεταξὺ ροιᾶς καὶ μήκωνος βλ. καὶ E. BRANN, ἔ.ἀ. 98, ἀρ. 579.

⁵ JACOBSTHAL, ἔ.ἀ. (σ. 160 σημ. 1) 37-38, εἰκ. 145-147 καὶ 161 (πρβλ. καὶ 36-37 καὶ μάλιστα 184-200).

⁶ Ἡ κεφαλὴ πλουσιώτατα κεκοσμημένης πόρπης ἐν τῷ Μουσεῖῳ τοῦ Birmingham (A. OSWALD, A Short Guide, 1950, 40, πίν. 10). Μήκων ἐπίσης θὰ πρέπει ν' ἀποκληθῆ—ἂν θεωρηθῆ εἰκονίζουσα ὠρισμένον ἀντικείμενον—καὶ ἡ καψωτὴ διάτρητος σφαῖρα, ἐφ' ἧς καθήμενον χαλκοῦν ἀγαλμάτιον ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ (G. M. A. RICHTER, Handbook of the Greek Collection, 1953, 22-23, πίν. 13c). Πρβλ. καὶ σ. 157 σημ. 3.

τὴν ἐν τῷ Κεραμεικῷ στήλῃν τοῦ Σωσιβίου Σουნიέως¹ ὑπερμεγέθους μήκων.

Ἐκ τῆς ἀσαφείας ἢ τῆς κακῆς διατηρήσεως τῆς παραστάσεως καὶ ἄλλα ἀντικείμενα ἔχουν ὑπὸ τινων ἐρευνητῶν ἐκληφθῆ ὡς ροιά², εἰς τινὰς δὲ περιπτώσεις καὶ γενικῶς παραδεδογμένα ἀπεικονίσεις ροιάς ἄλλως ἡρμηνεύθησαν δι' ἀκριβεστερας μελέτης³.

Ἐπι ὀλιγώτερον ἀσφαλῆς εἶναι ἡ ταύτισις τῶν ἀνθέων τῆς ροιάς καὶ μάλιστα ὑπὸ τὴν σχηματοποίησιν τῆς διακοσμῆσεως. Τὸ οὕτω συνήθως ἀποκαλούμενον κόσμημα ἀρχαϊκῶν ἀγγείων⁴ ἐδείχθη ὅτι ὁμοιάζει μᾶλλον πρὸς τὸ ἄνθος ἄλλου φυτοῦ⁵. Πρέπει ἀντιθέτως νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα τὸ ὑπὸ τοῦ Γ. ΜΥΛΩΝΑ⁶ ταυτισθὲν ὡς καρπὸς ροιάς ἐν κατατομῇ μοναδικὸν κόσμημα τοῦ ἐξ Ἐλευσίνος πρωτοαττικῆς ἀμφορέως.

Ἐπὶ τὴν προοπτικὴν λοιπὸν τῆς ἀποκαθάρσεως τῶν ὡς καρπῶν ροιάς ἐκλαμβανόμενων συμβόλων ἀπὸ τὰ ἀβέβαια παραδείγματα καὶ τὴν κατὰ τύπους καὶ ἐποχὰς διάφορον καὶ οὐχὶ πάντοτε κατ' ἀνάγκην συμβολικὴν ἐρμηνείαν τῆς σημασίας των θὰ πρέπει νὰ ἐξετάζωνται τὰ πολυάριθμα παραδείγματα ἀπεικονίσεώς της εἰς μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΠΗΛΙΝΩΝ ΟΜΟΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΡΠΟΥ ΡΟΙΑΣ

Α. ΑΤΤΙΚΑ

1. Κ. ΚÜBLER, Kerameikos V, 1, 244, πίν. 118 (ἀρ. 1304) τῶν μέσων τοῦ 8ου π.Χ. αἰ., ἐκ τοῦ παιδικῆς τάφου 50. Πρβλ. καὶ F. ROULSEN, Die Dipylongräber und die Dipylonvasen, Leipzig 1905, 32 καὶ ΑΔ 8, 1892, 10-11, ἀρ. 22, ἐνθα σημειοῦνται «16 γεωμετρικὰ ἀγγεῖα· τινὰ τούτων ἔχουσι τὸ σχῆμα καρποῦ ροιάς».

1 ÖJh 11, 1908, παρένθ. πίν. 107, βλ. ὁμως IG II² 7446 (μὲ ὄρθην ἐρμηνείαν), ὡς καὶ A. CONZE, Die attischen Grabreliefs (IV) 63 εἰς ἀριθ. 1984.

2 Πρβλ. AJA 65, 1961, 390 σημ. 7. Ὁμοία καὶ ἡ περίπτωση τῆς Θεσσαλικῆς στήλης τῆς Ἀμφοιτοῦς, αὐτ. 290. Ἀβεβαία εἶναι καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ ELDERKIN παρὰ YOUNG, ἔ. ἀ. 64-65, εἰκ. 41, ταύτισις πρὸς ροιὰν τοῦ σφαιρικοῦ ἀντικειμένου, ὅπερ φέρει ἐν τῇ δεξιᾷ τὸ εἰδωλίον καθήμενης μορφῆς (πρβλ. καὶ HANLAND, ἔ. ἀ. 181) καὶ τολμηρὰ ἢ ἐξ αὐτοῦ ταύτισις τοῦ εἰδωλίου πρὸς τὴν πρώτην παράστασιν τῆς Περσεφόνης.

3 Βλ. τὸ ἄρθρον τοῦ E. G. SUHR, The Berlin Spinner, AJA 65, 1961, 389-391, ἐνθα μὲ ἱκανῶς πευστικά ἐπιχειρήματα τὸ ὑπὸ τῆς ἱσταμένης ἀρχαϊκῆς θεᾶς τοῦ Βερολίνου (αὐτ. πίν. 127, εἰκ. 1· ἐκ τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας σημειωτέα G. LIPPOLD, Die griechische Plastik [Handbuch der Archäologie III, 1], München 1950 I 37 σημ. 11, πίν. 10, 2, καὶ G. M. A. RICHTER, Archaic Greek Art, New York 1949, εἰκ. 90, 91b, 63 σημ. 12 καὶ BLÜMEL, ἔ. ἀ.) φερόμενον εἰς τὴν δεξιὰν ἀντικείμενον ταυτίζεται πρὸς ἄτρακτον, ἐρμηνευομένου οὕτω τοῦ ἀγάλματος ὡς τῆς ἀρχαιο-

τέρας παραστάσεως τῆς νηθούσης Ἀφροδίτης.

4 Πρβλ. E. HOMANN - WEDEKING, Archaische Vasenornamentik, Athen 1938, 63-65.

5 JACOBSTHAL, ἐν Arch. Zeit. 42, 1884, 70 71, δεχόμενον τοῦτο ὡς ἀπεικόνισιν τοῦ φυτοῦ dracuncululus vulgaris (ἢ polyphyllus) κοινῶς δρακοντιά ἢ φιδόχορτο (βλ. ΧΕΛΔΡΑΪΧ - ΜΗΛΙΑΡΑΚΗ, Τὰ δημόδη ὀνόματα τῶν φυτῶν, Ἀθῆναι 1907 [= Ἐπετηρὶς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, Ἀθῆναι 1910] 96) φρομένου εἰς σκιερούς τόπους καὶ μάλιστα εἰς τοὺς ἐλαιῶνας τῆς Ἑλλάδος ἐν ἀφθονίᾳ δὲ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ ἀττικῆς Κηφισοῦ. Περὶ τοῦ φυτοῦ γενικώτερον βλ. TH. HELDRICH, Die Pflanzen der attischen Ebene, Schelswig 1877 (Griech. Jahreszeiten. Heft 5 509, ἀρ. 966. E. DE HALACSY, Conspectus Florae Graecae III, Lipsia 1904, 290-291. S. C. ATCHLEY-W. B. TURRILL, Wild Flowers of Attica, Oxford 1938, 54 55, πίν. 20b καὶ X. A. ΔΙΑΠΟΥΛΗ, Ἑλληνικὴ Χλωρίς I, Ἀθῆναι 1938, 242.

6 Γ. ΜΥΛΩΝΑΣ, Ὁ Πρωτοαττικὸς ἀμφορεὺς τῆς Ἐλευσίνος, Ἀθῆναι 1956, 36 37, εἰκ. 17.5.

2. (Ἐν Βοστώνη) A. FAIRBANKS, Catalogue of the Greek and Etruscan Vases I, 1928, ἀριθ. 280, πίν. 22.
3. CVA (Deutschland 9, 411) München 3, πίν. 129, 7 (καὶ Mjb 10, 1916, 152, 1 = AA 1917, 29 ἀρ. 1).
4. AM 43, 1918, 139, πίν. 2, 2,
5. C. WATZINGER, Griechische Vasen in Tübingen, Reutlingen 1924, 10 B3 (ἀριθ. 1251).
6. P. BAUR, Catalogue of the Stoddard Collection, New Haven 1922, 51, ἀρ. 60, εἰκ. 11.
7. (Ἐλευσίνας) ΑΕ 1898, 83 πίν. 2, 5, ἐκ παιδικοῦ τάφου, ὡς καὶ ἡ ὑπ' ἀριθ. 1.
8. Αἰτ. 105 (μικρὰ ροιά μετὰ χαρακτῶν κοσμημάτων). Πρβλ. καὶ ἀνωτ. σ. 158 σημ. 5.
9. (Ἐξ ὑστερογεωμετρικοῦ τάφου εἰς Μαρκόπουλον) Γ. ΜΥΛΩΝΑΣ, Ὁ πρωτοαττικὸς ἀμφορεὺς τῆς Ἐλευσίνας, Ἀθῆναι 1956, 37-38, εἰκ. 18.
10. K. SCHEFOLD, Meisterwerke Griechischer Kunst, Basel 1960, 8, 124, ἀρ. I 41 (περὶ τὸ 800 π.Χ. κατὰ τὸν SCHEFOLD).
11. CVA Pays - Bas I, πίν. 24, 9 (ἴσως πρωτοκορινθιακόν πρβλ. ἀρ. 22 καὶ Mon. Ant. 22, 1913/14, πίν. 41, 7).

Β. ΑΡΓΟΛΙΚΑ (ΚΑΙ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΑ)

(Ἄργους)

12. BCH 77, 1953, 103, εἰκ. 5.
- 13-14. Ἔ. ἀ. πίν. 26 κάτω ἀριστερά (τρία τεμάχια δύο ροιῶν).
15. Ἔ. ἀ. 104, εἰκ. 7 (στεφάνη ροιάς ἀσφαλῶς καὶ οὐχὶ λαβὴ πώματος πυξίδος, ὡς πράγματι εἶναι τὰ λοιπὰ ἀπτόθι εἰκονιζόμενα τεμάχια, πρβλ. καὶ Perachora II, 129 σημ. 1).
- 16-17. Τρεῖς ἀκέραιαι ὑστερογεωμετρικαὶ ροιαὶ μὲ καψωτὸν σῶμα (ἀδημοσίεστοι, ἐκτεθειμένα ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Ἄργους, ἐκ τῆς Λαρίσης τοῦ Ἄργους).
18. (Τίρυνθος) Ἀδημοσίεστον (ἀριθ. εὐρ. Μουσείου Ναυπλίου 4277).
19. (Κορίνθου) AJA 34, 1930, 410, εἰκ. 4 καὶ (μεῖζων φωτογραφία) Art and Archaeology 31, 1931, 226.
20. Ἰθάκης, BSA 43, 1948, 90-91, ἀρ. 555, πίν. 41 (κατ' ἀκρίβειαν πρόϊμον πρωτοκορινθιακόν, σύγχρονον πρὸς τὰ ὑστερογεωμετρικά, τοῦ τέλους τοῦ 8ου π.Χ. αἰ.).

Γ. ΝΗΣΩΝ

- 21-22. (Δήλου) Délos X 16 ἀρ. 9, 10, 25, ἀρ. 40, πίν. 7 (τῆς μεταβατικῆς πρὸς τὰ πρωτοαρχαϊκὰ φάσεως, βλ. BUSCHOR ἐν AM 54, 1929, 145) καθὼς καὶ τεμάχιον μνημονευόμενον ὑπὸ τὸν ἀρ. 40.
- 29-33. (Σάμου) AM 58, 1933, 140-141 παρένθ. πίν. 42, 14, 15 (ἀναφέρεται ὅτι εὐρέθησαν πολλοὶ καρποὶ καὶ ἄνθη ροιάς μὴ εἰκονιζόμενοι) καὶ AM 74, 1959, 14 παρένθ. πίν. 22, 1.2.3.5 (μοναδικὴ γεωμετρικὴ διφυῆς ροιά πρβλ. ἀνωτέρω τὰς πολλαπλᾶς ἀρχαϊκὰς ροιάς τὰς ἀναφερομένας εἰς σ. 160, σημ. 3).
- 24-25. Délos X 59, ἀρ. 126 πίν. 37c (ἡ ἀπόδοσις εἰς τὴν Κρήτην ἀμφίβολος) καὶ XV 107, ἀρ. 16, πίν. 52 A.
32. Bull. Metr. Mus. 8, 1913, 154-156, εἰκ. 5 (νησιωτικὸν πιθανῶς).

ΣΕΡΑΦΕΙΜ Ι. ΧΑΡΙΤΩΝΙΔΗΣ